

KINDEREN EERST?

Jan C.M. Willems*

© J.C.M. Willems, Maastricht, 9 november 2008 (4.590 woorden)

Vrouwen of kinderen eerst? Dat was de vraag op het jaarcongres 2008 van de Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann. Jan Willems betoogde er dat het belang van het kind voor gaat. Maar wat is het belang van het kind? Betekent dat belang niet kinderen-en-ouders eerst? Hoe vrouwenrechten en kinderrechten elkaar kunnen versterken ...

Vrouwen of kinderen eerst? Dat was de vraag op een congres van de Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann.¹ Bekender is de uitroep: Vrouwen èn kinderen eerst! Dit principe zou ertoe geleid hebben dat driekwart van de vrouwen aan boord van de Titanic werd gered, de helft van de kinderen en slechts een vijfde van de mannen.² Vrouwen eerst in de variant “dames gaan voor” werd ons vroeger nog bijgebracht, maar dat schijnt tegenwoordig niet meer zo te hoeven. Althans als we mogen afgaan op de nationale etiquette-goeroe Beatrijs Ritsema. De moeder van een weetgierige jongen, Daan, had haar het volgende probleem voorgelegd:

“Beste Beatrijs, – Ik schrijf u namens mijn zoontje van zeven. Onlangs zaten we met een klein gezelschap bij oma op het terras. Daan mocht met de koektrommel langs en kreeg te horen dat hij eerst de vrouwen iets moest presenteren, want: ‘Dames gaan voor.’ Hij vond dat maar onzin en niemand kon hem uitleggen waaròm dames eigenlijk voorgaan.”

Beatrijs Ritsema vond in dit geval het sekse-onderscheid irrelevant. Daan had gelijk. Hij had met de koektrommel gewoon het rijtje kunnen afgaan.³ Daan was niet alleen weetgierig maar, zou ik denken, genoeg geëmancipeerd om, als joch van zeven, zijn moeder een brief te laten schrijven.

Vrouwenrechten en kinderrechten

Wat moet je als mensenrechten-jurist met de vraag “vrouwen of kinderen eerst”? Een gewone jurist zou in de wettenbundels duiken en op zoek gaan naar uitspraken van zijn of haar etiquette-goeroe: de rechter. Maar wat zeggen de mensenrechten? Dat is – of lijkt – snel gevonden, want we hebben, op mondiaal niveau, een Vrouwenverdrag en een Kinderrechtenverdrag. Het Vrouwenverdrag is aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 18 december 1979.⁴ En het Kinderrechtenverdrag (Verdrag inzake de Rechten van het Kind, kortweg VRK) op 20 november 1989.⁵ Over “vrouwen eerst” zegt het Vrouwenverdrag dat dat tijdelijk mag als bijdrage aan het rechtbreien van historische achterstelling. Vrouwen eerst is dan positieve actie en geen discriminatie

¹ Vrouwen of kinderen eerst? Utrecht, 6 november 2008 (zie <www.vrouwenrecht.nl/nieuws_agenda>). Met als variant: Vrouwen eerst! Nee kinderen! (zie <www.vrouwenrecht.nl/congres2008>).

² Zie <http://nl.wikipedia.org/wiki/Vrouwen_en_kinderen_eerst>, <www.anesi.com/titanic.htm>, bezocht op 31.10.2008.

³ Zie <www.beatrijs.com/damesgaanvoor.htm>, bezocht op 31.10.2008.

⁴ Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women, New York 1979; afgekort: CEDAW. Zie <www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>.

⁵ Convention on the Rights of the Child, New York 1989; officiële vertaling: Verdrag inzake de Rechten van het Kind, afgekort: VRK. Zie <www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>.

(art. 4.1). En “vrouwen eerst” is ook geen discriminatie als het gaat om bescherming van moederschap (art. 4.2). Zo zijn – ook mondiaal – onze manieren.

Kinderen eerst

Over “kinderen eerst” hebben zowel het Vrouwenverdrag als het Kinderrechtenverdrag in wezen hetzelfde te melden. Mannen en vrouwen zijn beiden verantwoordelijk voor de zorg en opvoeding van hun kinderen, maar het belang van het kind staat voorop, zegt het Vrouwenverdrag (art. 5 onder b; zie ook art. 16.1 onder d en f). En het Kinderrechtenverdrag zegt “kinderen eerst” – dat wil zeggen: het belang van het kind dient het zwaarst te wegen – tegen iedereen die het wil horen, maar expliciet tegen rechters, wetgevers, bestuurders en “welzijns”-instanties, ongeacht of het om openbare of particuliere instellingen gaat (art. 3.1 VRK). En tegen ouders zegt het Kinderrechtenverdrag (art. 18.1 VRK) het Vrouwenverdrag na, dat beide ouders verantwoordelijk zijn – vaders en moeders, of zij nu moeders of vaders. Waaraan het heel stellig toevoegt: Het belang van het kind is hun allereerste zorg. Het is maar dat ze het weten!

Belang van het kind

Helaas geven de verdragen geen definitie van het belang van het kind. Het klinkt heel beschaafd, en deftig: het belang van het kind gaat voor. Bijna net zo deftig als “dames gaan voor.” Maar wat koopt Daan daarvoor?

Vóór zijn geboorte is het belang van Daan dat hij gewenst is, innig gewenst, en dat hij niet hoeft rond te dobberen in een giftig milieu (giftig door alcohol, nicotine, drugs, onveilig voedsel, chronische stress). Na zijn geboorte is Daan, naar de huidige stand van de wetenschap, het beste af met borstvoeding (art. 24.2 onder e Kinderrechtenverdrag zegt daar iets over) tot een jaar of twee (de Wereldgezondheidsorganisatie heeft daarover een aanbeveling⁶). Maar het allerbeste is Daan af met ouders (of andere opvoeders) die heel veel van hem houden, die hem troosten bij pijn en verdriet, en die goed aanvoelen en goed reageren op wat hij nodig heeft (affectie en responsiviteit noemen deskundigen dat⁷). Ouders die in staat zijn geweest de sores en de trauma's uit hun eigen jeugd een plaats te geven. Ouders die een toffe relatie met elkaar hebben en die veel tijd en aandacht aan hem kunnen besteden. En die zorgen dat hij ook met lieve andere mensen, grote en kleine, kan omgaan. Want dankzij de liefdevolle en intensieve interactie met zijn ouders en andere verzorgers, oppassers en kinderen gedijt de ontwikkeling van zijn hersenen, die voor 90 (negentig!) procent plaatsvindt in zijn eerste vier levensjaren. Zijn hartje klopt al vóór zijn geboorte maar in zijn enorme baby-brein moeten de meeste verbindingen tussen zijn 100 miljard hersencellen nog worden aangelegd.⁸ Om de bekende kinderpsychiater Bruce Perry te citeren:⁹

“[V]anaf de geboorte tot het vierde jaar groeit het brein explosief. Het brein van de vierjarige beslaat 90 procent van een volwassen brein! (...) [De levensfase van nul tot vier] is een tijd van grote plasticiteit en kwetsbaarheid, waarin het zich organiserende brein daadwerkelijk gevormd wordt door ervaringen. In deze tijd heeft het zich ontwikkelende kind grote kansen: veilige, voorspelbare,

⁶ Zie World Health Organization, <www.who.int/nutrition/topics/global_strategy/en/index.html> en <www.who.int/nutrition/topics/exclusive_breastfeeding/en/index.html>.

⁷ Zie bijvoorbeeld Jan Gerris, aangehaald in Margreth Hoek, *Ontheemd ouderschap*, Amsterdam: SWP, 2008, p. 17. Rien van IJzendoorn, *Opvoeding over grens*, Boom academic, 2008, p. 141, spreekt van sensitiviteit of sensitief opvoeden.

⁸ *The Link* – The Official Newsletter of the International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect (ISPCAN), Vol. 16; No. 2, Northern Summer/Southern Winter 2007 (<www.ispcan.org>).

⁹ Bruce Perry & Maia Szalavitz, *De jongen die opgroeide als hond; En andere verhalen uit het dagboek van een kinderpsychiater*, Schiedam: Scriptum Psychologie, 2007, p. 265.

koesterende en herhaalde ervaringen kunnen het helpen een heel scala aan genetische talenten tot uiting te brengen. Helaas is het brein nu ook het kwetsbaarst voor de destructieve impact van dreiging, verwaarlozing en trauma.”

Als peuter heeft Daan stevige sturing nodig. En nog heel lang toezicht, regelmaat, stimulering, structuur, het goede voorbeeld, instructie, aanmoediging, grenzen, regels, argumenten daarvoor, realistische eisen en verwachtingen, ruimte, eigen verantwoordelijkheden,¹⁰ kortom: leiding en begeleiding naar de mate van zijn zich ontwikkelende vermogens (zo luidt de fraaie formule van art. 5 Kinderrechtenverdrag). Als schoolgaand kind en straks puber en adolescent heeft Daan goed onderwijs nodig, gericht op zijn ontplooiing als evenwichtig persoon en sociaal lid van een democratische samenleving (aldus art. 29.1 Kinderrechtenverdrag). Dit alles en nog veel meer is het belang van Daan. Maar zijn grootste kansen en zijn grootste kwetsbaarheid liggen in zijn eerste levensjaren. En dus in de voorbereiding en toerusting van zijn ouders juist ten aanzien van die periode.¹¹

Beschavingsbeginsel

Vrouwen eerst in de zin van “dames gaan vóór” is een klein beschavingsbeginsel, of is dat ooit geweest. Kinderen eerst in de zin van “het belang van het kind hoort het zwaarst te wegen” is een groot beschavingsbeginsel. Een beschavingsbeginsel dat het tot rechtsbeginsel heeft geschopt. En een zó groot beschavingsbeginsel dat het een unieke positie onder de rechtsbeginselen inneemt: die van een geprioriteerd rechtsbeginsel (zie art. 3.1 VRK). Maar zoals u aan de hand van Daan al heeft begrepen, kinderen eerst betekent ook: moeders en andere opvoeders eerst. Want wat is Daan zonder liefde en leiding van volwassenen, zijn eigen ouders voorop. Ouders die worden gesteund en gewaardeerd door een hele samenleving die Daan welkom heet. En die zijn ouders helpt bij, onder andere, het stillen van zijn weetgierigheid.

Onbeschaafde cijfers

Maar als we het dan over beschaving hebben, moeten toch enkele cijfers worden genoemd.

- Een derde van de ouders in de VS heeft geen idee waar ze aan beginnen als ze een baby moeten verzorgen en een kind moeten opvoeden: ze missen basale kennis over kindontwikkeling en opvoeding.¹² Zou dat in Nederland beter zijn?
- Vijf procent van de ouders in Nederland denkt dat het helpt, of althans niet schaadt, een baby te slaan, te smoren of door elkaar te schudden – en doet dat ook.¹³
- Een derde van onze baby's en jonge kinderen is onveilig gehecht.¹⁴ Weet circa een derde van de ouders dan niet wat voor veilige gehechtheid nodig is – de allereerste ontwikkelingstaak in ons leven,

¹⁰ Zie Margrite Kalverboer & Elianne Zijlstra (2006), *Het belang van het kind in het Nederlands recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*, Amsterdam: SWP, 2006, p. 32.

¹¹ Zie in dit verband ook twee belangrijke rapporten van het Centre for Social Justice in Londen: *The Next Generation, A policy report from the Early Years Commission*, september 2008, te vinden op <www.centreforsocialjustice.org.uk/client/downloads/TheNextGenerationReportFINAL.pdf>; en het door twee parlementariërs van verschillende politieke kleur geschreven *Early Intervention: Good Parents, Great Kids, Better Citizens*, gepubliceerd tezamen met het Smith Institute, september 2008, te vinden op <www.centreforsocialjustice.org.uk/client/downloads/EarlyInterventionpaperFINAL.pdf>.

¹² René Diekstra, verwijzend naar Amerikaans onderzoek, zie Diekstra in Nijmegen: ‘Canon van de opvoeding vermindert problemen van kinderen’ op <www.nji.nl/eCache/DEF/1/10/771.html>. En zie over dat onderzoek Nearly One-Third of U.S. Parents Don't Know What to Expect of Infants, <www.urmc.rochester.edu/pr/news/story.cfm?id=1976>.

¹³ S.A. Reijneveld, M.F. van der Wal, E. Brugman, R.A. Hira Sing en S.P. Verloove-Vanhorick, Prevalentie van gedragingen van ouders om het huilen van zuigelingen te verminderen die kunnen leiden tot mishandeling, gepubliceerd in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 2004, pp. 2227-2230; zie <www.ntvg.nl/db_artikel.asp?ID=2004122270001A&fr=rs>.

basis voor onze veerkracht, zelfvertrouwen, relaties? Of kunnen ze dat niet bieden? Waarom of waardoor dan niet?

- En wat zeggen de snel stijgende cijfers over overgewicht en obesitas bij kinderen over de voedings- en opvoedingskennis en -kunde van hun ouders?¹⁵ Eén op de zeven baby's en peuters is te zwaar, terwijl dat tien jaar geleden nog één op de tien was. Van de jongens en meisjes tussen de 4 en 15 jaar kampen respectievelijk veertien en zeventien procent met overgewicht.¹⁶
- Een derde van onze scholieren rapporteert ervaringen uit hun jeugd die – of we ze nu onder de definitie van kindermishandeling kunnen brengen of niet¹⁷ – schadelijk zijn voor hun ontwikkeling (het gaat volgens het desbetreffende onderzoek om “ernstige gebeurtenissen die aanzienlijke lichamelijke en/of geestelijke schade tot gevolg kunnen hebben”).¹⁸
- Voor een deel zullen dat kinderen zijn van ouders met ernstige psychische problemen, criminele ouders, verslaafde ouders – verslaafd aan God of (wellicht vaker) aan alles wat Hij (of Zij) verboden heeft. In Nederland zijn er 864.000 ouders met psychische, psychiatrische en/of verslavingsproblemen. Veel kinderen van deze ouders (1,6 miljoen onder de 22 jaar) hebben of krijgen zelf problemen.¹⁹
- Professionals geven aan dat elk jaar in Nederland meer dan 100.000 kinderen worden mishandeld.²⁰ Dat is drie procent van alle kinderen. Het dubbele van eerdere schattingen. En daarbij gaat het zéker om zaken die binnen de definitie van kindermishandeling vallen. Waarschijnlijk zelfs binnen de zwaarste graden van de diverse soorten (fysiek, psychisch en seksueel geweld, getuige laten zijn van partnergeweld, en verwaarlozing in diverse vormen: gebrek aan zorg, gebrek aan toezicht, emotionele verwaarlozing, van school houden, pedagogische verwaarlozing: verwennen, geen nee zeggen, geen grenzen stellen, geen normen bijbrengen enzovoorts).

Gediplomeerd ouderschap

Vreemd toch eigenlijk, deze cijfers uit een beschaafd land. Want dat zijn we. Toch? Beschaafd. Zo beschaafd dat we voor van alles en nog wat een diploma moeten hebben om toch maar geen onnodige schade aan anderen, of onszelf, toe te brengen. Maar geen enkel diploma, geen zorgvak op school, geen cursus met basisprincipes over “opvoeden zonder geweld”²¹ met of zonder certificaat, zelfs geen

¹⁴ M.H. van IJzendoorn, *Opvoeding over grens*, Boom academic, 2008, p. 25.

¹⁵ Zie ook het weblog van jeugdarts “Tara” op 31 januari 2005 (Zwaar op de hand?), <http://missbifold.weblog.nl/missbifold/2005/01/zwaar_op_de_han.html>.

¹⁶ Zie JGZ ZorgMediatheek 7 november 2008, Overgewicht blijft toenemen, <<http://jgz.zorgmediatheek.nl/HomeJeuggezondheidszorg/tabid/54/EntryID/404/Default.aspx>>. Zie voorts RIVM, <www.rivm.nl/jeugdgezondheid/onderwerpen/beleidsthemas/Overgewicht>; en Kenniscentrum Overgewicht, <www.Overgewicht.org>.

¹⁷ Zie IJzendoorn, M.H. van, Kindermishandeling in Nederland: ongeveer 107.200 slachtoffers in 2005, *Pedagogiek* 2007, nr. 2, pp. 160-175; Lamers-Winkelmann, F., N.W. Slot, B. Bijl, Scholieren over kindermishandeling: het VU-PI Research onderzoek, *Pedagogiek* 2007, nr. 3, pp. 220-235.

¹⁸ Francien Lamers-Winkelmann, Wim Slot, Bas Bijl en Anke Vijlbrief, *Scholieren Over Mishandeling [SOM]; Resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs*, VU Amsterdam en PI Research, [Den Haag:] WODC, 2007. Aanhaling op p. 62.

¹⁹ Zie <www.kopopouders.nl>.

²⁰ M.H. van IJzendoorn, P. Prinzie, E.M. Euser e.a., *Kindermishandeling in Nederland anno 2005: De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)*, Universiteit Leiden, Leiden Attachment Research Program, [Den Haag:] WODC, 2007.

²¹ Zogenaamd positief opvoeden. Zie daarover de aanbeveling van de Raad van Europa van 13 december 2006: Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to member states on policy to support positive parenting, te vinden op <www.coe.int> onder de zoekterm: support positive parenting. Onder positief ouderschap (positive parenting) wordt verstaan (Appendix par. 1): “Positive parenting refers to parental behaviour based on the best interests of the child that is nurturing, empowering, non-violent and provides recognition and guidance which involves setting of boundaries to enable the full development of the child.” Zie

belofte om kinderrechten te zullen respecteren (een zogenaamde opvoedingsbelofte²²), wordt van ons verwacht als we kinderen op de wereld zetten, besluiten een mens te maken. Een mens voor wie toch ook mensenrechten, vrouwenrechten, kinderrechten gelden.

Toen onlangs deze discrepantie weer eens door mijn hoofd schoot, besloot ik eens te gaan googelen op “gediplomeerd opvoederschap.” Hits: nul. Tweede poging: “gediplomeerd ouderschap.” Hé, twee hits. Uit hetzelfde weblog – van een jeugdarts uit Rotterdam die zich Tara noemt (en zo misschien ook heet).²³ Twee voltreffers. Ik wil ze allebei graag aanhalen, met nog een korte weblog-reactie van Tara tot slot. De eerste hit, onder de aanhef: Gediplomeerd ouderschap – 28 oktober 2004, luidt als volgt:

“In Nederland krijg je voor iedere prestatie een ‘papiertje.’ Op de kleuterschool een strikdiploma, daarna volgt het zwemdiploma, schooldiploma, typdiploma, rijbewijs etc. etc. Hoe klein en onbenullig de prestatie ook lijkt, voordat je wettelijk een handeling mag uitvoeren, ben je verplicht het papiertje te halen. Wat mij daarom zo enorm verbaast is het feit dat iedere randdebiel (sorry voor de woordkeuze) zonder ook maar enige toestemming of goedkeuring kinderen schijnt te mogen opvoeden. Ik word regelmatig met de gevolgen geconfronteerd en heb medelijden met het kind dat met het nog zeer kwetsbare en vormbare karakter de dupe wordt van de onbekwaamheid van sommige volwassenen. Vandaag ook weer; ik zie een vies en matig verzorgd jongetje van 4 dat nog nauwelijks kan praten (4 !!) en dus dadelijk op de basisschool totaal niet kan meekomen. En waarom? Omdat moeder een IQ heeft van ten hoogste 70, nooit iets met dat kind heeft ondernomen en zelf nauwelijks een fatsoenlijke zin kan formuleren. Als ik het probleem aanstip, kijkt ze me aan alsof ze niet snapt wat het probleem is. En waarschijnlijk snapt ze dat dus ook echt niet. En dan heb ik het ook nog niet eens over ouders die op zich wel competent zijn, maar die dus het kind verwaarlozen, slaan of misbruiken. Eén op de twintig kinderen wordt mishandeld (lichamelijk en/of psychisch), en dat is waarschijnlijk nog een onderschatting van het werkelijke probleem. Ik kan me hier dus bijzonder over opwinden. Denk na voordat je een kind in deze maatschappij zet en wees eerlijk naar jezelf. Een kind heeft er niet om gevraagd om op deze aardbol te verschijnen. Dat is de keuze van de ouder, omdat die zo graag een kind heeft willen hebben. Zorg dan in ieder geval dat je dat kind al het positieve kan geven wat je in je hebt!”

De tweede hit, onder de aanhef: Gediplomeerd ouderschap (deel 2) – 1 november 2004, is een vervolg van het voorafgaande:

“Om wederom mijn frustratie van mij af te schrijven, een soort vervolg op mijn logje van enkele dagen geleden. Vandaag was het echt raak. Op de maandagmiddag werk ik altijd in de wat mindere wijk van de stad, een soort achterstandswijk. Op zich niks mis mee, maar toch loop ik regelmatig tegen schrijnende gevallen aan die mij gevoelsmatig veel doen. Voorbeeld: vanmiddag zag ik twee kindertjes van een gezin die net in de stad waren komen wonen. Al bij binnenkomst was het duidelijk. Kinderen vies, kleren met gaten aan. Vader zag bleek, moeder vermoeid. Blijkt dat ze de afgelopen maanden al drie keer van verblijfplaats zijn verhuisd. En nu wonen ze dus in een kamertje bij het

voorts de twee brochures hierover, één voor ouders (folder) en één voor beroepskrachten (factsheet), van het Nederlands Jeugdinstituut, te vinden op <www.nji.nl> onder de zoekterm: opvoeden zonder geweld.

²² Hans Van Crombrugge, Wouter Vandenhole, Jan Willems (red.), *Gedeelde pedagogische verantwoordelijkheid? De opvoedingsbelofte in het licht van de rechten van de mens en de rechten van het kind*, Brussel: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, 2007.

²³ Respectievelijk op <http://missbifold.web-log.nl/missbifold/2004/10/gediplomeerd_ou.html> en <http://missbifold.web-log.nl/missbifold/2004/11/gediplomeerd_ou.html>. Dat de auteur jeugdarts is blijkt onder meer uit haar weblog van 21 januari 2005 (Congres), <<http://missbifold.web-log.nl/missbifold/2005/01/congres.html>>.

Leger des Heils, zonder geld en met veel zorgen. Hoe dit zo is gekomen? Vader (24) is vroeger mishandeld, is afgelopen jaren alcoholist geweest en heeft torenhoge schulden opgebouwd. Moeder werd zwanger op haar 15de en is getrouwd met vader. Uitzicht op een huis en baan heeft hij niet. Zij werkt een paar dagen per week, maar hij kan niet goed met de kinderen omweg omdat hij ze niet kan verdragen als ze huilen. Hoe moet dit nu verder? Die mensen vallen tussen wal en schip. En de kindertjes zijn de dupe. Ik hoop dat we wat voor ze kunnen regelen, maar heb een hard hoofd in een positieve uitkomst.”

Tot slot vermeld ik nog een weblog-reactie van een paar dagen later (3 november 2004). Op de vriendelijke reactie (van “Groningea”): “Schrijf een ondersteuningsplan met samenwerkende instanties zou ik zeggen,” reageert onze auteur (“Tara”) als volgt:

“Ik zit ook niet stil ... het is echter erg moeilijk om de situatie te verbeteren. Het zou bij de oorsprong van het probleem aangepakt moeten worden. Mensen moeten eerst weten wat het inhoudt om een kind te hebben en op te voeden. Welke consequenties het heeft en wat voor capaciteiten ervoor nodig zijn. En ook hoe duur het is! Want het kost aardig wat om een kind groot te brengen!”

Kinderen-en-ouders-eerst

De oorsprong van het probleem aanpakken! Dat is nu precies wat mensenrechten beogen. Waartoe mensenrechten ons in de eerste plaats oproepen. En het is in dit geval niet eens zo moeilijk. Tenminste als we echt durven beseffen wat “kinderen-en-ouders-eerst” werkelijk betekent. Vrouwenverdrag, Kinderrechtenverdrag: ze bevatten handvatten en aanknopingspunten genoeg. Niks vrouwen eerst. Niks mannen eerst. Kinderen-en-ouders eerst. Zie met name de art. 18.2, 18.3 en 27.3 VRK over respectievelijk ouderschapsondersteuning, kinderopvang en materiële steun. Alles naar de mate van ’s lands rijkdom (art. 4 VRK).

Emancipatie

Mensenrechten zijn een kompas, geen dwangbuis. Mensenrechten gaan over emancipatie. In dit geval emancipatie van ouderschap. Om te beginnen door educatie. Educatie over kinderrechten en over ouderschap als onderdeel van democratisch burgerschap. Educatie vanaf school (primair en voortgezet onderwijs). En vervolgeducatie bij kindervens en vanaf (gewenste) zwangerschap, voor aanstaande moeder en haar partner. Waarvoor dus ruim, heel ruim, zwangerschaps- en ouderschapsverlof nodig is, inclusief partner- c.q. kraam- of vaderverlof. Ouderschapszorg- en educatieverlof. Groot verlof met terugkeerrecht bij hun werkgevers van aanstaande en prille vaders en moeders. Betaald uit algemene middelen. Want we worden er allemaal rijker van – materieel en immaterieel.²⁴

Ouderschapseducatie, als algemene basis voor individuele hulp op maat, is iets geheel anders dan een al of niet verplichte cursus of opvoedingsondersteuning nadat ernstige schade is aangericht. Dat is per definitie te laat. Maar helaas de regel in plaats van de uitzondering in onze “nadat-het-kalf-verdronken-is” jeugdzorg- en kinderschermingscultuur. Ter illustratie van dat laatste de weblog van “Tara” op 29 november 2004 onder het hoofdje “Opvoedingsincompetentie.” De jeugdarts meldt:²⁵

²⁴ Zie bijvoorbeeld Rifka Weehuizen, *Mental capital: The economic significance of mental health*, PhD Maastricht University 2008. Voor een interview met de auteur zie *Psy*, 14-07-2008, online op <<http://psy.nl/nieuws/nieuwsbericht/article/economische-waarde-van-geestelijke-gezondheid-zwaar-onderschat>>. Zie ook het verslag van het Congres Ruimte voor Ouderschap (Iona stichting, Amsterdam 25 juni 2008) op <www.ruimtevoorouderschap.nl>.

²⁵ Zie <<http://missbifold.web-log.nl/missbifold/2004/11/opvoedingsincom.html>>. Voor de weblog over de pedagogische tik zie <http://missbifold.web-log.nl/missbifold/2004/11/opvoedkundige_t.html>.

“Ik had mijn logje vanochtend geschreven (zie opvoedkundige tik hieronder) en ben naar mijn werk gegaan. Helaas werd de middag alleen maar een bevestiging van hetgeen dat ik eerder vandaag had geschreven. Van die 12 onderzochte kinderen woonden er 3 (!) samen met de moeder in een ‘blijf-van-mijn-lijfhuis.’ Dit betekent dat die kinderen dus met moeder gevlucht zijn voor agressie en geweld door vader. Die kinderen zijn dus al getuige geweest van geweld en/of hebben dit zelf ondervonden. Of het kind dan veilig is, is maar de vraag. Dit omdat de moeders zelf drugsverslaafd zijn (geweest), schulden hebben en dus financieel aan de grond zitten. Een rooskleurige toekomst zit er dan voorlopig niet echt in. Verder was er nog 1 kind van wie de vader een jaar geleden was overleden, en de moeder kan de kinderen niet aan. De oudste dochter van 13 is onhandelbaar en bureau Jeugdzorg komt al wekelijks aan huis om de problemen in goede banen te leiden. Het jongste kind (3 jaar) was lastig volgens moeder, en erg onhandig zodat ze vaak erg kwaad werd en hem sloeg. Ik heb het mannetje bekeken en zag een rustig, stil maar toch lief mannetje. Bij wat testjes en het bepalen van de visus bleek dat hij bijna niks zag. Toen ik dat aan moeder meldde, was dit haar reactie: ‘Zie je nou wel, het is je eigen schuld dat je zo slecht ziet!! Moet je maar niet zo dicht bij de televisie gaan zitten. Dat krijg je er nou van, mama wordt dus niet voor niets zo boos iedere keer! Het is je eigen schuld dat je nu een bril moet!!’ Het kind is drie!! Mijn mond viel bijna open van verbazing. Ik meldde moeder dat het andersom was: hij gaat dichtbij de tv zitten omdat hij niet veel kan zien. De moeder keek me aan alsof ze water zag branden. Vervolgens wendt ze zich weer tot het kind en gaat gewoon door op haar straffende toon: ‘Had je dat nou gewoon niet tegen me kunnen zeggen? Zo moeilijk is dat nu ook weer niet.’ Het ventje krimpt ineen en kijkt naar beneden. Vervolgens staat hij op en gaat bij mij op schoot zitten. Bij een wildvreemde troost gaan zoeken ... dat is geen normaal gedrag en wijst op een stoornis in hechting tussen ouder en kind. Met pijn in mijn hart heb ik ze weer naar huis gestuurd, met de wetenschap dat er hulp wordt opgestart, maar dat het wel weer te laat is. Voordat moeder wel opvoedingscompetent is, zijn we enkele jaren verder ... en het kind jaren ouder ...”

Het kind jaren ouder ... en waarschijnlijk voor de rest van zijn leven getekend.

Ouderschapsdiploma

Waarom educatie niet bekronen met een officiële opvoedingsbelofte?²⁶ Is dat niet minstens zo belangrijk als een trouwbelofte? En belonen met een serieus ouderschapsdiploma? En zit het behalen van een diploma er niet in, dan lijkt me dat een serieuze indicatie voor jeugdzorg. Professionele jeugdzorg, die werkt volgens *best practices* en die ouders actief betreft. Ook daarin moet nog veel worden geïnvesteerd (conform o.a. art. 3.3 VRK). In zeer ernstige gevallen – zware verslavingen en andere zware problematiek – waar de beste jeugdzorg niets kan uitrichten, kunnen – diverse – maatregelen van kinderbescherming nodig zijn. Desnoods al prenataal. En dan met goede begeleiding van de biologische ouders. Waarom niet aanstaande moeder en eventueel haar partner, en later ouders en kind, opnemen in een soort pleeggezin? Dat zou toch ook een mogelijkheid kunnen zijn. Begeleiding van de – aanstaande – ouders die in elk geval zo vroeg mogelijk, ruim vóór de bevalling, begint. Geen overvallen door kinderbeschermers een dag, of langer, na de geboorte!²⁷

²⁶ Zie Jan C.M. Willems, Kinderrechten en de weg naar voorbereid ouderschap: de opvoedbelofte op de (wereld)kaart? In: Hans Van Crombrugge, Wouter Vandenhoe, Jan Willems (red.), *Gedeelde pedagogische verantwoordelijkheid? De opvoedingsbelofte in het licht van de rechten van de mens en de rechten van het kind*, Brussel: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, 2007, pp. 61-90. Online versie: <<http://arno.unimaas.nl/show.cgi?did=11941>>, pp. e1-e29 (arno – academic publications online 22 juni 2007); direct: <<http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=8732>>.

²⁷ Zie ‘Denken ze dat we met ons kindje gaan gooien?’ Onbegrip bij verstandelijk beperkte ouders en hun omgeving over de beslissing hun baby uit huis te plaatsen, *NRC Handelsblad* 25/26 oktober 2008, p. 3. Een citaat: “Het verbaasde [de locatiemanager van de stichting Woonvormen] dat de moeder van [de uit huis geplaatste baby] pas laat in de zwangerschap met hulpverleners in aanraking kwam. ‘Op het moment dat wij

Man, vrouw en maatschappij

Het vereist een omslag in ons denken. Voor mensenrechten en – dus – emancipatie moet ook in ons land nog hard worden geknukt. Het Kinderrechtenverdrag helpt ons kindermishandeling te zien als een symptoom van afwezige algemene ouderschapseducatie (in het onderwijs en vanaf kinderwens en/of zwangerschap) en op die algemene educatie gebaseerde specifieke en effectieve ondersteuning, met inbegrip van adequaat toezicht, ten aanzien van opvoeding en ouderschap. Kinderrechten en vrouwenrechten kunnen een elkaar versterkende bijdrage leveren aan op kennis en inzicht gebaseerde zelfdisciplinerende van mannen ten aanzien van een evenwichtige combinatie van werk met zorgtaken en opvoedingsverantwoordelijkheden en het samen met vrouwen werken aan en strijden voor een meer vrouw-, kind- en – dus – ouderschapsvriendelijke samenleving. Emancipatie van ouderschap is emancipatie van man, vrouw en maatschappij. Een naam, een streven van 40 (tot 20) jaar geleden,²⁸ maar vanuit kinder- en vrouwenrechten nog steeds en opnieuw actueel. Actueel, en urgent.

Niet voor Daan, denk ik. Daan is een knul vol zelfvertrouwen met een geëmancipeerde moeder, die een brief voor hem schrijft. Maar nog lang niet alle kinderen in Nederland hebben zo'n geëmancipeerde – en lieve – moeder. Daans vader kwam in dit verhaal niet voor. Misschien was hij voor al die andere kinderen aan het actievoeren. Actie voor de mannen, vrouwen en kinderen – geboren en nog niet geboren – in de Titanic van ouderlijke onkunde en onmacht. Actie voor een betere maatschappij. Actie voor “kinderen-en-ouders-eerst.” Wat een kei, die vader van Daan. De volgende keer bij oma krijgt vader als eerste een koekje. Ik weet zeker dat Daan dat rechtvaardig vindt.

** Prof. dr. Jan C.M. Willems is verbonden aan het Centrum voor de Rechten van de Mens, Universiteit Maastricht, en is voormalig hoogleraar Rechten van het kind aan de VU te Amsterdam. Email: j.willems@jr.unimaas.nl.*

kennismaakten, wist zij nog niet dat haar tasje klaar moest staan en wat een wee was.’ Ze vindt dat het paar hulp nodig heeft, ook zonder kind.” In een ingezonden brief een week later (*NRC Handelsblad* 1/2 november 2008, *Opinie & debat*, p. 9) merkt de Rotterdamse huisarts J. Hekman op: “Waarom als maatschappij niet ronduit zeggen: u mag geen kinderen krijgen? Of liever nog: geef begeleiding, want een ieder ziet aankomen dat er mogelijk een probleem zal ontstaan.” Waar we mijns inziens naar toe moeten, is een maatschappij die al vanaf de schoolleeftijd zegt: voor opvoeding is een ouderschapsdiploma nodig. En die al vanaf de schoolleeftijd op zo'n diploma voorbereidt. Zodat al zo vroeg mogelijk in iemands leven duidelijk wordt wat rechten van kinderen zijn, en hoe haalbaar in dat licht een kinderwens, of liever een opvoedwens is.

²⁸ Man, Vrouw, Maatschappij (MVM) werd opgericht op 20 oktober 1968 door onder anderen Joke Smit en Hedy d'Ancona, en opgeheven op 29 oktober 1988 (zie <www.iiav.nl/nl/databases/index.html>, archiefnaam MVM).